№ 142 Օգոստոսի 24 (Սեպտեմբերի 5) **1879** Օգոստոսի 24 (Սեպտեմբերի 5) № 142

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ կէս տարվանը 6 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

Գեներալ-ադիւտանտ, գեներալ-լէյտենանտ Յովհաննէս Դաւթեան ԼԱԶԱՐԵՎԻ զաւակները յայտնում են, որ իրանց հանգուցեալ հօր մարմինը կը բերվի Սողանլուխի կայարանից Թիֆլիս կիրակի օր, 26-ին օգոստոսի, 4 ժամին կէս օրից յետոյ, որտեղից կը տարվի Աստուածածնի եկեղեցին, Նուխիայում, Րէալական դպրոցի հանդէպ, և խնդրում են հանգուցեալի բարեկամներին և ծանօթներին շնորհ բերել երկուշաբթի օրը, օգոստոսի 27-ին, առաւօտեան ժամը $9^{1}/_{2}$ յուղարկաւորութեան հանդիսին դէպի Վանքի մայր եկեղեցին։

1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թատրօնական րէպէրտուար։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Ախալցխայից։ Նամակ Նուխուց։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Անգլիա։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։—Տեղեկացոյց։—Բանասիրական։ Ոսկի աքաղաղ։

ԹԱՏՐՕՆԱԿԱՆ ՐԷՊԷՐՏՈՒԱՐԸ

—

Ռուսաց «Кавказъ» լրագրի № 186 մէջ տպվեցաւ մի յօդուած «Հայոց Թատրօն Թիֆլիսում» վերնագրով։

Մենք աւելորդ ենք համարում քննադատութեան տակ գցել այդ յօդուածը, մանաւանդ որ յօդուածը շատ է խօսում կօմիտէտի մասին, իսկ մենք վճռեցինք այլ ևս կօմիտէտի մասին չը խօսել նորան մեր վերջին պատասխանը տալուց յետոյ։

Բայց յօդուածի մէջ յայտնված է մի միտք, այն է որ նախ քան թէ սկսվեն հայոց ներկայացումներ, հարկաւոր է աշխատել պիէսաների մի փոքր ի շատէ հարուստ րէպէրտուար պատրաստել, եթէ ոչ հայոց թատրօնը երբէք գոյութիւն չի ունենայ։

Այդ միտքը յիշեցնում է մեզ որ մեր թատրօնասէր պարոններից մին, իշխան Միքայէլ Բէհբութեան, յանձն էր առել հայոց պիէսաների րէպէրտուար կազմել և դրա համար ստորագրութեամբ արդէն բաւական մեծ գումար, ասում են մօտ հազար րուբլ հաւաքած ունի։ Այդ գումարով պարոնը պէտք է տպագրէր պիէսաները հայերէն լեզուով։

Բայց մինչև այժմ այդ գումարով մենք դեռ մի երկու հատ պիէսա տպագրված ենք տեսնում։

Մենք առհասարակ այն կարծիքի ենք, որ մեր հայերի մէջ ընկերութեամբ ոչինչ գործ չէ աջողվում, այն ինչ առանձին անհատներ աւելի աջողութեամբ կարող են գործել մեր հասարակութեան մէջ։ Հայերի մէջ գործելու համար հարկաւոր է անձնիշխան ոյժ, սեփական հաստատ կամք և փոքր ինչ դիկտատօրական բնաւորութիւն։ Իսկ ընկերութեամբ հայերի մէջ անհնարին է գործել, որովհետև իւրաքանչիւր հայ կամենում է առաջին դերը խաղալ, բոլորը միմեանց մէջ թշնամանում են և գործը ջուրն է ընկնում։

Բայց եթէ մարդը յանձն է առնում, այն էլ նուիրատուութեամբ հաւաքած գումարներով գործել, անձնիշխան կերպով ձեռնամուխ է եղել այս կամ այն գործին, եթէ նա չունի հակառակորդներ և գործի աջողութեանը արգելք դնող սիրելի ընկերներ,—այդ տեսակ մարդուց կարելի է սպասել և պահանջել որ նա տոկունութեամբ կը գործէ, հաստատ քայլերով առաջ կը տանի իր սկսած ձեռնարկութիւնը և իր աշխատանքի պտուղները կերևան....

Այդ տեսակ մարդ չը պէտք է, ուրիշ կողմից, զարմանայ եթէ հասարակական կարծիքը հաշիւ կը պահանջի նրա գործունէութեան մասին։

Մենք ներողութիւն ենք խնդրում իշխան Բէհբութեանից որ նրան այդ տեսակ հարց ենք առաջարկում, բայց կուզենայինք իմանալ՝ ի՞նչ եղաւ նրա պիէսաների րէպէրտուարը։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

—

10 օգոստոսի

Չընայելով հայկական տարրի բացառապէս տիրապետելուն Ախալցխայի մէջ, մինչև այժմ դեռ ինձ չէր աջողվում ծանօթանալ նրա ներքին կեանքի հետ, նախ այն պատճառով, որ չէր եղել դեռ ևս

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՍԿԻ ԱՔԱՂԱՂ

(Առաջին մասը)

—

ԺԳ.

«Լաւ է տան շունը լինել, քան թէ տան պըստիկը». ամեն ինչ նրան են հրամայում, ամեն բան նրան են անել տալիս, թէ տիկինը, թէ աղան, թէ ծառան և թէ աղախինը՝ բոլորն նրան գոր՚ծի են դնում։

Այն օրից, որ Միքայէլը դուքնի աշակերտ դարձաւ, թէև նրա դրութիւնը մի աստիճան բարձրացաւ, բայց նրա աշխատութիւնները աւելի և աւելի անտանելի դարձան։ Խեղճ տղան մի րոպէ ևս հանգստութիւն չունէր, նա պէտք է և տանը ծառայէր և խանութումը։ Առաւօտեան դեռ բոլորն քնած, դեռ արևը չը ծագած, նա ոտքի վրա էր, սամովարը կրակ էր գցում, ամենի կօշիկները սըրբում էր, բակը աւելում էր, այդ բաւական չէր, պէտք էր և ջրով սրսկել, որ նա վեր էր առնում բակից անցնող առուակից։ Ա՜խ, այդ բակի մաքրելը ամեն առաւօտ նրա համար մի ահագին տանջանք էր. փոշին, կարծես, մաղվում էր խարխուլ և տրորված պատերից, իսկ յատակը քարած չէր, այլ նոյնպէս հողից, որ միայն պնդացել էր մարդկանց ոտքերի տակ։

Չը նայելով այս բոլոր բազմատեսակ զբաղմունքներին, Միքայէլը դարձեալ ժամանակ էր գտնում, իր փոքրիկ դասագիրքը առնելով, քաշվել տան մի խուլ անկիւնում և լուռ ու մունջ իր դասը սերտել։ Նա սաստիկ սէր ունէր կարդալ սովորելու, և կարծես բնազդումով հասկանում էր, թէ դա մի օր իրան հարկաւոր կը լինի, բայց սովորում էր որպէս մի արգելված բան։ Մասիսեանը ատում էր բոլոր կարդացողներին և նրա ատելութիւնը աւելի սաստկացաւ, երբ իր որդին, Ստեփանը, գիմնազիայից տուն դարձաւ, երբ նրա մէջ գտաւ մի հակառակորդ, որի հետ երբէք չէր կարող հաշտվել։

Միքայէլը ընտրում էր միայն գիշերվայ ժամերը ընթերցանութեան համար, երբ տան մէջ բոլորն քնած էին, երբ ոչ ոք նրան խանգարել չէր կարող։ Նրան բնակութեան համար տուել էին հին փայտանոցը, որ այժմ ծառայում էր որպէս «փորթանոց», այսինքն մի այնպիսի տեղ, ուր պահվում են տան անպէտք կարասիները։ Այնտեղ կարելի էր տեսնել գործածութիւնից ընկած զանազան տեսակ աթոռներ, ժանգոտած մեխեր, երկաթի կտորներ, կոտրած քահեր, բրիչներ, ատամները մաշված սըղոցներ, ջարդված կժեր, կճուճներ, պատառոտած հին կօշիկներ, հողաթափներ, թօկի կտորներ, բամբակ գզելու մի ջարդված մեքենայ,—այսպիսի և ուրիշ տեսակ անպէտք բաներ, որ փտում էին փոշու և բորբոսի ներքոյ։

Այդ խուցը, առանց օդի և առանց լոյսի, նմանում էր մի մեծ հաւաբունի, որ մի նեղ ծակ միայն ունէր, որ ծառայում էր որպէս մուտք, և որտեղից ներս մտնելու համար նրա փոքրիկ բնակիչը պէտք է բաւական թեքէր իր մէջքը։ Այսուամենայնիւ Միքայէլը գոհ էր իր բնակարանով, որովհետև առանձին էր։ Թէև նրա մէջ գտնված մթերքը այնքան շատ տեղ էր բռնել, որ Միքայէլի համար մնացել էր մի անձուկ անկիւն միայն, որը նա մաքրելով, և սառն, խոնաւ յատակի վրա մի կտոր հասիր տարածելով, այնտեղ պառկում էր։ Նրա հաղօշակը այդ կոշտ և խարտոցի նման հիւսված հասիրն էր, որ սաստիկ ցաւեցնում էր կողքերը. նըրա բարձը իր հագուստն էր, որ հանում էր, ծալում էր և դնում գլխի տակը. նրա վերմակը ալայի հին, քրքրված մուշտակն էր, որ յայտնի չէր թէ ինչ ժամանակներից էր մնացել, և որի վրա մազերի հետքերն մի քանի տեղ միայն երևում էին։ Այդ ողորմելի անկողնի մէջ պառկում էր նա, և քնում էր խորին, հանգիստ քնով, որովհետև միշտ յոգնած էր լինում։

Միանգամ գիշերից բաւական անցել էր, Մասիսեանի դատարկված տան մէջ տիրում էր խորին անապատական լռութիւն։ Ամեն տեղ մութն էր, միայն Միքայէլի խուցի մէջ դեռ լոյս էր երևում։ Նոյն միջոցին մէկը ման էր գալիս պարտէզի մէջ, և այնքան հանդարտ կերպով, կարծես զգուշանում էր, որ քայլերի խշխշոցը լսելի չը լինէր։ Անցնելով Միքայէլի խուցի մօտից, նա նկատեց լոյսի նեղ շառաւիղը, որ դռնից դուրս ցոլանալով, տարածվել էր գետնի վրա։ Նա գլուխը կռացրուց և ներս մտաւ։ Միքայէլը պառկած էր իր հասիրի վրա, և ձեռքը նեցուկ տալով երեսին, գլուխը վեր էր բարձրացրել բարձից։ Նրա աչքերը նայում էին, բայց նա ամենևին չը շարժվեցաւ, և կարծես, չը նկատեց, որ մէկը մտաւ իր մօտ։ Նա գտնվում էր մի այնպիսի ինքնամոռացութեան մէջ, երբ միտքը դադարում է գործելուց և յոգնած անդամների վրա տիրում է մի տեսակ մեռելային թմրութիւն։ Նրա մօտ բաց դրած էր իր դասագիրքը։

—Է՜յ... հէյ... դէսը քշէ գառները, դէսը....

բացականչեց կիսաքուն Միքայէլը։

—Խեղճ տղայ, նա երբէք իր գառները մոռանալ կարող չէ, ասաց ներս մտնող պատանին։

Դա Ստեփանն էր։

Նա իր սովորութեանը համեմատ եկել էր Միքայէլի հետ պարապվելու, նրա դասերին նայելու։ Բարեսիրտ պատանին այս և այն կողմ մտիկ տուեց, որ մի յարմար տեղ գտնէ նստելու, և նըստեց բամբակ գզելու ջարդված մեքենայի վրա։ Միքայէլը դեռ անշարժ, նոյն դրութեան մէջ պառկած էր։ Պատանին ձեռքով կամաց խթեց նըրան, որ զարթնի։

—Խփիր, խփիր... թէկուզ սպանես, էլի ոչինչ չեմ ասի... կոչեց Միքայէլը։

—Նա զառանցութեան մէջ է, խօսեց Ստեփանը։—Խեղճ տղայ, տեսնես, ինչ է պատահել։

—Այդ ես եմ, Միքայէլ, զարթիր։

Միքայէլը գլուխը բարձրացրուց և նստեց։

—Դու դարձեալ այդպէս անհոգ կերպով ես քնած, հազար անգամ քեզ ասել եմ, որ կը հիւանդանաս, խօսեց Ստեփանը կարեկցութեամբ նայելով, թէ որպէս նա պառկած էր մերկ հասիրի վրա։

—Ախ, ո՜ւր էր, որ հիւանդանայի...որ մեռնէի ...մըմնջաց փոքրիկ սպասաւորը ողորմելի ձայնով և սկսեց հեկեկալ։

—Ի՞նչ կայ, ինչ է պատահել, ինչու ես լացում, աշխատում էր հանգստացնել նրան Ստեփանը։

Միքայէլը պատմեց աղայի այն օրվայ բարբարոսական վարմունքը իր հետ, ցոյց տուեց իր մարմնի վրա կապտած, սևացած տեղերը, որ առաջ էին եկել նրա փայտի հարուածներից, ասաց, թէ իրան փակեցին խանութի ստորերկրեայ սարդափում, այնտեղ ծեծեցին, ամբողջ օրը այնտեղ բանտարկված մնաց, կամենում էին գիշերն էլ թողնել, բայց ինքը շատ վախեցաւ. յետոյ խանութի մեծ գործակատարը աղաչեց աղային, նրան ներեցին, և աւելացրուց, թէ ինքը ոչ մի գործով յանցաւոր չէր, ի զուր տեղը ծեծեցին, և շատ ծեծեցին...լաւ էր, որ ուշքից գնաց և չէր զգում, թէ որպէս էին ծեծում....

—Անգո՜ւթ...մռնչեց պատանին և սկսեց ցաւակցաբար քննել Միքայէլի մարմնի ծեծված տեղերը, յետոյ բոլորովին զայրացած, հարցրուց.—Ի՞նչ բանի համար այսպէս նահատակեցին քեզ։

Միքայէլը յայտնեց, թէ աղան շատ անգամ նրան ասել էր, թէ տանը ինչ որ պատահում է, բոլորը իրան «խաբար տայ»,—թէ ինչ են անում, ինչ են ուտում, ո՛վ է գալիս, ո՛ւր են գնում, տիկինը ում հետ է խօսում, Ստեփանը որտեղ է ման գալիս, և այլն.—իսկ ինքը թէև ամեն բան իմանում էր, բայց չէր յայտնում, ասում էր, թէ ոչինչ չը գիտէ, և երբ աղան միւս աշակերտներից

դէպք նրա մէջ որչափ և իցէ շարունակաբար ապրելու, երկրորդ՝ որ այստեղի հայերը չեն սիրում հասարակական կեանք և չեն մասնակցում նրան, որով կարելի լինէր երես առ երես պատահել հասարակութեան հետ։ Չը նայելով այս անաջողութեան, պատահական մի առիթ միջնորդ եղաւ նորերս մի քանի ծանօթութիւնների։ Երգրումի հայուհին բոլոր իր հրապուրանքով կրկին պատկերացաւ աչքիս առաջ. նոյն տիպը, նոյն հագուստը, նոյն բարբառը, նոյն չնորհալի ձևերը և քաղցրութիւնը։ Միայն մի զարմանալի փոփոխութիւն. այստեղի հայերը որ գաղթել են Երգրումի նահանգից ընդամենը յիսուն տարի առաջ, այդ ժամանակուայ ընթացքում այնչափ ենթարկվել են օդի ազդեցութեան, որ երեսի ու մազերի գոյնը մաստաղ սերնդի վրա խստիւ փոփոխվել է։ մինչդեռ Երզրումի մէջ և նրա չուրջը մարդկանց մէջ զօրեղ կերպով տիրապետում է չէկ գոյնը, այստեղ ամենուրեք փայլում են թուխ մազեր և սև աչքեր թուխ դէմքի վրա, այնպէս որ ռուս օֆիցերներից մի քանիսը, որ անցեալ պատերազմի ժամանակ Սերբիա և Չերնօգորիա են եղած, մեծ նմանութիւն են գտնում չերնօգորցի կանանց և այստեղի հայուհիների մէջ։ Եթէ այդ ճշմարիտ է երանի թէ հայուհու որդիքն էլ նմանէին չերնօգորցիներին. տաճկահայերի բանը այն ժամանակն էլ այսչափ չէր դժուարանայ.....

—Պարտք եմ համարում, պարոն, չնորհակալութիւն յայտնել ձեզ, որ այդչափ փառաբանում էք դուք հայ կանանց, նկատեց մատաղահաս տիկինը, որ նոր էր մտել ամուսնական առագաստի մէջ. նա պատկանում էր այստեղի մի հարուստ տանը, ուր պատահեցի մի մեծ խումբ գեղեցիկ սեռի։ Չը նայելով իրանց յաջողակ նիւթական դրութեան, նոքա բոլորն էլ կրում էին ազգային հագուստ, բացի միայն մէկը, որի փեսացուն չինովնիկ լինելով խելօքութիւն էր համարել սոխակը ագռաւի հետ փոխել.....—Չեմ կարծում, տիկին, որ չնորհակալութիւն ստանալու տեղիք ունենամ, երբ վճարելով այն յարգանաց տուրքը, որին լիովին արժանի են հայուհիք, իմ կողմից մի պարտականութեան կատարումն է եղել միայն։ Բայց մի բան պիտի խոստովանվեմ ձեզ, տիկին, որչափ էլ ծանր լինի այդպիսի խոստովանութիւն—յայտնելով հայուհիներին այդչափ պարտաճանաչ դէպի ազգային գործը, ես համոզված չեմ մինչև այժմ որ նրանք այդ պարտքը կատարում են իրանց սեփական ինիցիատիւով և ոչ թէ այս ինչ, այն ինչ տղամարդի դրդմամբ։—Դուք ազատ էք մտածելու ինչպէս բարեհաճէք, պարոն, և մեզ դժուար է վկայել նրանց տեղ, որոնց չենք ճանաչում, բայց ինչ կը վերաբերի Ախալցխայի օրիորդներին, որոնք մասնակցել են և չարունակում են աշխատել «Աբարատեան ընկերութեան» օգտին, մեծ անարդարութիւն կը լինէր ձեր կողմից կասկածել այդ մասին նրանց զարգացման և ինքնուրոյն վճռին, և ինչպէս կասկածել, երբ այդչափ յայտնի է և ակներև այդ գործի չահը ազգի համար։

Նկատելով նիւթի փափկութիւնը, չտապեցի անցնել ուրիշ հարցի։—Ի՞նչ լրագիրներ են ստացվում այստեղ, հարցրի նրանցից։—Գոնէ մեր ճանաչած մարդիկ երկու լրագիր են ստանում—«Մ ե ղ ո ւ» և «Մ չ ա կ», բայց «Մ ե ղ ո ւ» քիչ են կարդում, ասեց օրիորդներից մէկը, մանաւանդ որ նորա Ախալցխայի մշտական թղթակիցը իր այլանդակ բարբառով այնչափ ձանձրացնում է, որ մեր քաղաքին վերաբերեալը անգամ չենք ուզում կարդալ։—Տեղական բարբառն էլ ունէ իր օգուտը հրատարակման մէջ, մանաւանդ որ ես ձեր բարբառի մէջ ոչինչ անճոռնութիւն չեմ նկատում որ ձեզ այդչափ անախորժ է։—Ցիրաւի, գուցէ մեզնից լսող բարբառը ձեզ անախորժ չը թուաց, բայց տարաբաղդաբար «Մ ե ղ ո ւ ի» մէջ գործածվող լեզուն այն չէ, ինչ լսում էք այժմ, այլ նա ժողովածու է այնպիսի թուրքաց բառերի և դարձուածների, որ չատ քիչ են գործ ածվում այժմ մեր մէջ։— Օրիորդ, գուցէ պ. թղթակիցը ուզում է հետևել Արսէն Բագրատունուն, գուցէ նա էլ ձգտում է հարստացնել հայկական բառգիրքը նոյնպիսի բառերով, որոնք վաղուց արդէն կորած են մեր մատենագրութենից։ Խօսքս դարձեալ փոխեցի։—Տիկիններ, ինչո՞ւ դուք այսչափ հեռու էք պահում ձեզ տեղական հասարակութենից, մի՞թէ ոչինչ կարիք չէք զգում դուք հասարակական կեանքի ու զուարճութեան։

—Այն հասարակական կեանքը որ մեր կլուբները ունեն, նկատեց մէկը, վճռական ձևով, այդ կեանքին մենք ոչինչ կարիք չենք զգում, վասն զի. . . . . այստեղ աղնիւ խօսակիցս այնպէս մի խիստ և կծու ատենաբանութիւն սկսեց անել, որ չատերին չը վիրաւորելու համար հարկաւոր եմ համարում հաղորդել, միայն կը հաստատեմ այն, որ մի այդչափ բարակ դատողութեան և լուրջ համոզմանց վրա հիմնված պատասխանատուութիւն և անձնական հպարտութիւն բնաւ չէի սպասում լսել մի գործնական հայուհուց։ Այո, հայուհին ստեղծված է լինել օրինակելի ընտանեաց և հասարակական առաքինութեանց պատկեր. գուցէ մինչև այդ ժամանակ դեռ չատ ջրեր կանցնեն գետերով, բայց հայուհու կոչումը այդ է. որչափ հայ մարդը նախատինք է բերել մինչև հիմա իր ազգի վրա՝ այնչափ հայ կինը պարծանք պիտի վաստակէ։

Գրիգոր Նիկողոսեան

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԽՈՒՑ

—

13 օգոստոսի

Նուխեցիքս ամենայն բանով կատարեալ ենք, չունենք ոչինչ պակասութիւններ, ուստի և ոչ մի բանի համար չունենք տրտունջ։ Օրինակ, ամենայն տեղից կարելի է դպրոցի մասին գրել, խօսել, դատել և պակասութիւնները ցոյց տալ, բայց Նուխու մասին նոյնը չէ կարելի անել, որովհետև մեր հոգևոր դպրոցը ամենայն կողմով պակասութիւններից զերծ է։ Ահա 20 տարի է, ինչ որ գոյութիւն ունի մեր դպրոցը և ոչ մի անգամ հաշիւ չենք ներկայացրել լրագրով, ոչ մի անգամ չենք գանգատված ո՛չ մեր հոգաբարձութիւնից և ո՛չ մեր ուսուցիչներից։ Եւ ինչու գանգատվել, երբ իւրաքանչիւրը իր պարտականութիւնը ճանաչում է։

Ուրիշ տեղերում եթէ հոգաբարձուները չաբաթը կամ ամիսը մի անգամ ժողով չը կազմեն, կամ մէկ մէկ ուսումնարան չը մտնեն, անկարգութիւնները կը բազմանան և այդպիսի դէպքերում ժողովուրդը կը գանգատվի, իսկ մեզանում եթէ հոգաբարձուն ընտրած օրից երկու անգամ ուսումնարանի չէմքի վրա չը կոխի, երբէք ոչ ոք չի տրտնջայ նրա այդ տեսակ ջերմ հսկողութեան համար, որովհետև ամենայն բան առանց նրան էլ կարգին կերթայ։ Եթէ հոգաբարձուները ուրիշ տեղ հաստատ թղթերով հաշիւ տան էլի նրանց վրայ կը կասկածեն, բայց մենք այնքան հաւատ ունենք մեր հոգաբարձուների վրա՝ որ եթէ առանց հաստատ թղթերի ասելու լինեն՝ թէ հին հոգաբարձութիւնից այսքան ստացանք, այսքան ծախսեցինք, սրբադրամներից այսքան ստացվեցաւ (գիւղերից և քաղաքից), այսքան էլ գործադրվեցաւ զանազան իրերի վրա, կամ այս ինչ անձինք քաղաքացիներից դեռ չեն վճարել և այդ պատճառով էլ 500 մանէթից աւելի պարտք ունի այժմ դպրոցը, մենք այնչափ կը հաւատանք դրանց, որ էլ չենք նեղութիւն կրի գնալ հոգևոր կառավարութեան մէջ այն հոգաբարձուների մատնացոյց արած հաստատ թղթերը տեսնելու և ստուգելու (որովհետև նրանց ասելով, այդ թղթերը հոգևոր կառավարութեան գործերի մէջն են, այնտեղ կարելի է տեսնել...)

Ամսոյս 5-ին Նուխու հոգաբարձութիւնը մի այդ տեսակ աննման օրինակ ներկայացրեց իր հաշուետուութեամբ. այդ օրը ժամի 10-ին եկեղեցու պատին կպցրած յայտարարութեամբ, յայտնել էր որ հաշիւ պիտի տայ հասարակութեան, ուստի հասարակութիւնից երեսնի չափ անձինք հաւաքվել էին ուսումնարանի դահլիճը հաշւին ներկայ գտնվելու։ Լրացաւ տասը ժամը, ոչ մի հոգաբարձու չը կայ, վերջապէս երեք քառորդից յետ եկաւ գործակալ—քահանայ—ուսուցիչ հոգաբարձուն և յայտնեց, ցուցակները սեղանի վրա դնելով, որ չի կամենայ հասարակութիւնը հաշիւ տեսնել։ Մի քանիսը հարցրին. «Տէր հայր, ո՞ւր են միւս հոգաբարձուները»։—Նրանց պէտք է իմաց տալ, ասաց կմկմալով չփոթված տէր հայրը, և ապա աւելացրեց.. Վանկան հիմայ կը գայ, պ. Մարգարեանը ասաց բան ունեմ, գնաց կանտօրը, կը գայ էլի չուտով, դէ Հայրապետ բէգն էլ հիւանդ է (սա ոչ թէ հիւանդ էր, այլ միւս հոգաբարձուների արարքից զզուած ոչնչի չէ խառնվում մօտ կէս տարի է)։

Վերջապէս մի քառորդ ժամից յետոյ եկան պ. պ. Վանկան և Մարգարեանցը, բայց սոցա գալուց առաջ՝ հակառակ մի քանի ժողովրդականաց հաւանութեան տէր հայրը սկսել էր հաշիւ ներկայացնել, թէ ինչպէս հաշիւ էր, էլ չէ կարելի ասել։—Տէր հայր, ո՞ւր են թղթերը որ այսքան է ստացվել։—«Այդ թղթերը հոգ. կառավարութեան մէջ են, այնտեղ արի և տես»։

—Տէր հայր, այդ 500-ից աւելի քո ցոյց տուած պարտքը ո՞րտեղից պիտի հոգացվի, լրացվի...

—Միւս տարի կը տրվի, պատասխանում է խօսքը բերնից արագ թռչեցնելով տէր հայրը և սկսում է միւս տարվայ համար դպրոցի նիւթականի վրա դարձնել ժողովրդականների ուշադրութիւնը և նրանով զբաղեցնել մտքերը ու մոլորեցնել...

—«Այդ խնդիրը այժմ անտեղի է, յիշեցնում է ժողովրդականներից մէկը, այժմս լաւ է իմացվի թէ որքան մուտք է ունեցել դպրոցը և որքան ծախս և յետոյ յանձնաժողով կազմվի ստուգելու ելևմուտքը, նոյնպէս նրան յանձնի սրբադրամ չը վճարողների ցուցակը, որպէս զի ստացվի և տրուի....

—«Այդ քո գործը չէ...» պատասխանում է սաստիկ բարկութիւնից կարմրած տէր հայրը...իսկ միւս երկու հոգաբարձուները ոչինչ չեն խօսում, մի այսպիսի ժամանակ յանկարծ մէկը հարցնում է վարդապետին՝ թէ պ. Սանասարեանցի ուղարկած իրեղէնները ինչ է արել տեսուչը և մի այսպիսի անտեղի հարցմունքին սկսում է վրդովված պատասխանել, փրփուել Զ. ստորագրութեամբ նամակ գրողի վրա, նրան անխիղճ, անազնիւ անուանել և այսպիսով ազատել հոգաբարձուներին հաշուետուութիւնից։

Ապա մեր դպրոցի գործերի այս տեսակ գեղեցիկ ընթացքի մասին ո՞վ է յիմար որ գանգատվի։ Մենք նուխեցիքս ամենայն բանով կատարեալ ենք։

Զ.

տեղեկանում էր, նրա վրա միչտ բարկանում էր, թէ «ակոտ», դու ինչու ես ինձ խաբում։ Իսկ այսօր տիկինը տուել էր նրան մէկ մանէթ և ասել էր. «Միքայէլ, չուտ վազիր բազարը, մի քիչ տանձ, խնձոր և ծիրան գնիր, Եփրեմ աղայի կնիկը գալու է մեր տունը։» Միքայէլը գնացել և տիկնոջ պատուէրը կատարել էր. աչակերտներից մէկը աղային խաբար էր տուել, բայց ինքը ուրացաւ, թէ սուտ է և այդ մասին նրան ծեծեցին։

—Ի՞նչու էիր ուրանում։

—Ես գիտէի, պատասխանեց Միքայէլը, որ աղան պիտի գար տուն և խանումի հետ դալմաղալ սարքէր, մտածեցի, թէ աւելի լաւ էր, որ ես ծեծ ուտէի, քան թէ նա խանումին մի վատ խօսք ասէր։

—Ուրեմն դու խանումին սիրում ես։

—Սիրում եմ, նա ինձ չի ծեծում, բայց աղան միչտ ծեծում է, միչտ ծեծում է....Ես այստեղ չեմ մնայ, կը փախչեմ, կը գնամ, կը կորչեմ, հերիք է, որքան ծեծվեցայ.:....

Պատանին աշխատում էր հանգստացնել նրան, խրատելով, որ այսպէս բան չանէ, թէև իրան լաւ յայտնի էր նրա վիճակի դառնութիւնը, թէև ինքը գիտէր իր հօր անգթութիւնը, բայց փախչելը ոչինչ նպատակի չէր հասցնի, որովհետև նրան կրկին յետ կը բերէին և աւելի խստութեամբ կը սկսէին վարվել, որպէս այդ պատահել էր մի քանի անգամ։ Որովհետև Միքայէլը մի տեսակ ստրուկ էր, մի տեսակ գրաւական էր այն փողի փոխարէն, որ նրա հօրեղբայրը պարտական էր աղային։ Թէ պէտք էր առաջ մտածել, որ այս պարտքից ազատվէր նրա հօրեղբայրը, այնուհետև Միքայէլի ազատութիւնը կը հեչտանար։ Եւ ինքը, Ստեփանը, յոյս ունի, որ չուտով իր միջոցները կը ներեն օգնելու նրա հօրեղբօրը, միայն մտածում է, թէ Միքայէլը իրանց տնից դուրս գալուց յետոյ ինչ գործով պիտի պարապվէր, որովհետև չէր ցանկանում, որ նա կրկին վերադառնար իր հայրենական տունը և գիւղական կեանք վարէր, այլ համոզված էր, որ եթէ նա օրինաւոր կրթութիւն ստանար, կարող էր ժամանակով մի նչանաւոր մարդ դառնալ։

Բարեսիրտ պատանու խրատները, որքան և ազնիւ զգացմունքից բղխած, որքան և մարդասիրական լինէին, դարձեալ այն րոպէում չէին կարող ազդել Միքայէլի վրա, որ միայն իր վէրքերի ցաւն էր զգում, խորհելու և մտածելու ընդունակութիւնը կորցրել էր։

—Չէ, ասաց նա, ինչ որ էլ պատահելու լինի, կը փախչեմ, գլուխս մի տեղ կը թագցնեմ, էլ չեմ գնայ մեր գիւղը, որ այնտեղից յետ բերեն, կը կորչեմ մի ուրիչ տեղ....

Ստեփանին աւելի վախեցնում էր փոքրիկ Միքայէլի յուսահատութիւնը, և ծանօթ լինելով նրա համարձակ և անվեհեր բնաւորութեանը, կասկածում էր, մի՞ գուցէ խեղճ տղան մի փորձանքի մէջ գցէր իր անձը։ Բայց չը գիտէր, թէ ինչ պէտք էր անել։ Երկու վիճակակիցներ—մէկը որդի, միւսը սպասաւոր—չատ լաւ հասկանում էին միմեանց դրութիւնը, բայց որդին աւելի դժբախտ էր, քան թէ սպասաւորը, որովհետև աւելի զարգացած լինելով, նրա վրա աւելի սաստիկ ազդում էր բռնութեան կոպտութիւնը. բայց սպասաւորի վրա րոպէական ապաւորութիւն ունէր. և նրա մարմնի կապոյտ ուռոյցքների բժչկվելու հետ՝ գուցէ կանցնէր և սրտի կսկիծը։

Ստեփանը երկար նստած բամբակի ջարդված մեքենայի վրա, խրատում էր, մխիթարում էր դժբախտին, որին նա չատ սիրում էր, գտնելով նրա մէջ այնքան լաւ յատկութիւններ, որ գուցէ պիտի փչանային, պիտի աղաւաղվէին այն ապականված միջնոլորտի մէջ, ուր նրան ձգել էր վիճակը։ Նա խօսում էր խիստ տաք և ոգևորված կերպով, թէ ինքը հաւատացած է, թէ Միքայէլը կը հետևի իր խրատներին, չի հեռանայ, այլ կը մնայ և կը սովորի այն բոլորը, ինչ որ ինքը ցանկանում է նրան սովորացնել և ժամանակով լաւ մարդ կը դառնայ։ Միայն պէտք է համբերել, պէտք է գիմանալ, և գլխաւորը՝—պէտք է աշխատել։ Ցիթային ճրագի աղօտ լոյսը, ընկնելով եռանդոտ պատանու գունաթափ դէմքի վրա, տալիս էր նրա երեսի գեղեցիկ գծագրութեանը մի առանձին վայելչութիւն։ Նա խօսում էր առանց դադարելու, չուտ չուտ ուղղելով գլխի խիտ մազերը, որ թափվում էին ընդարձակ ճակատի վրա։

Կարդալով և չատ կարդալով զանազան գրքեր, նրա գլխում խիստ չուտ ձևակերպվեցաւ այն ընկերական լուսաւոր գաղափարը, որ լցնում է մարդու սիրտը մեծ բազմաթիւ զգացմունքով՝ սիրել, կարեկցել, և օգնել նեղեալներին, վչտացածներին, հարստահարվածներին, և հալածել կոպիտ բռնաւորութիւնը։ Դառնալով հօր տունը, այնտեղ գտաւ անախորժութիւններ և զզուանք միայն,—մօր մշտահոս արտասուքը և քոյրերի ճնշված վիճակը տեսաւ։ Տեսաւ մի հայր, որն, որպէս խաւարեցնում էր ընտանիքի բարօրութիւնը, որպէս զրկում էր նրան ամեն վայելչութիւններից, որը որպէս իր տունը չինել էր մի կատարեալ դժոխք,—այնպէս էլ իր առևտրական տունը դարձրել էր կատարեալ աւազականոց։ Եւ զարմանալին այն էր, որ նրա հայրը, այդ հին աւազակը, նայում էր իր որդու վրա, որպէս մի գողի վրա, և թոյլ չէր տալիս մինչև անգամ իր խանութը մտնելու։ Այդ մարդը, որ այնքան համակրում էր գողերին, և խաբեբաներին, նոյնը կասկածում էր իր որդու մէջ, որն բոլորովին հեռու էր այս տեսակ ախտերից։ Այդ մի անբացատրելի հակասութիւն է։ Գողութիւնը, խաբէութիւնը նրա կարծիքով պախարակելի չէին լինի, եթէ որդին գողանար ուրիչից, բայց երբ հօր փողերը ծախսում էր, առանց աշխատելու նրանց տեղը կրկնապատիկ լցնել,—դա գողութիւն էր։

Բարեսիրտ պատանին վերջացնելով իր խրատները, խորհուրդ տուեց Միքայէլին չը պառկել հասիրի վրա, թէ գետնի խոնաւութիւնից կարող էր աւելի հիւանդանալ նա, և խոստացաւ, թէ առաւօտեան կը տանէ նրան բժշկի մօտ, և մարմնի ծեծված տեղերը դարմանել կը տայ։

—Չէ, չեմ ուզի, ձայն տուեց Միքայէլը, եթէ աղան գիտենայ, մի դալմաղալ էլ դրա վրա կը սարքէ, ինչպէս որ արեց, երբ Գայիանէի համար բժիշկ բերեցիք։

Միքայէլի երկիւղը մասամբ իրաւացի էր, աղան անագին փոթորիկ բարձրացրուց, երբ առաւօտեան իմացաւ, թէ Գայիանէի համար բժիշկ էին բերել, և մինչև անգամ մարդ ուղարկեց, իմացում տուեց բժշկին, որ «չը համարձակվի» միւսանգամ իր տունը մտնել։

—Այդ ոչինչ, պատասխանեց Ստեփանը,—ես այնպէս կը սարքեմ, որ նա չի իմանայ։ Բայց հիմայ պէտք է քեզ համար մի մահճակալ պատրաստել։

Ստեփանը սկսեց քրքրել «խորթանոցի» մէջ ածած ափուր—չփուր բաները և գտաւ մի կոտրած դրան կտոր, որի երկու տախտակներն էին մնացել. տախտակների մի ծայրը դրեց բամբակի մեքենայի վրա, իսկ միւս ծայրը ամրացրուց պատուհանի մէջ. մահճակալը արդէն պատրաստ էր։

—Ահա դրա վրա կը քնես այսուհետև, ասաց նա Միքայէլին։

—Բայց երբ աղան տեսնէ, հարցրուց Միքայէլը վախկոտ ձայնով.—նա ասել է, որ այդ բաներին ձեռք չը տամ, ոչ մէկը տեղից չը չարժեմ-

—Առաւօտեան կրկին իրանց տեղը կը դնես, իսկ գիչերները այսպէս կը սարքես քեզ համար, հիմայ խօ սովրեցար։

—Սովրեցայ....

—Դէ, բարի գիչեր։

Պատանին հեռացաւ։

(կը չարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 20 օգոստոսի

[illegible]

Մամբրէ վարդապետ Սամսոնեանց

—

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են ՄԵԾ-ՂՐԱՔԼԻՍԱՅԻՑ, որ այնտեղի սիրողների խումբը տ. Սարգսեանի և պ. Յակոբեանի մասնակցութեամբ մի հայերէն ներկայացումն են տուել: Խաղացել են «Շուշանիկ» ողբերգութիւնը և «երկու սիրահար» կատակերգութիւնը:

—

Ընթերցողների ուշադրութիւնն ենք դարձնում ներկայ համարում տպված յայտարարութեան վրա, որ գեներալ Լազարեվի մարմինը կը բերվի այս կիրակի օր, օգոստոսի 26-ին ԹԻՖԼԻՍ, իսկ երկուշաբթի օր հանգուցեալի յուղարկաւորութեան հանդէս կը կատարվի Թիֆլիսի Վանքի մայր եկեղեցում:

—

Մոսկվայի ռուսաց օպէրայի երգիչ Բողօնէժսկի օգոստոսի 22-ին մի կօնցէրտ տուեց ԹԻՖԼԻՍԻ Ամառային Թատրոնում:

—

Օգոստոսի այս վերջին օրերում չոքերը կրկին սաստկացան:

Ստացանք յօգուտ «Արարատեան ընկերութեան» 2 րուբլ պ. Յ. Ս. Ուզուրլեանից:

—

Մեզ գրում են ՇՈՒՇՈՒՑ. «Յուլիսի 15-ին այստեղի երիտասարդութիւնը կատարեց հանգուցեալ Ս. Նազարեանի հոգեհանգիստը: Շուտով այստեղ բացվելու է մի հասարակական ընթերցարան, որի հիմնադիրների թիւը հասնում է 60-ի, իսկ հաւաքած գումարը 600 րուբլու:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ.

—

Ծողովուրդը մեծ գարմանքով ընդունեց գահական ճառի որոշումները: Ոչ ոքի մտքից անգամ չէր կարող անցնել որ թագաւորական մի պրօկուրօրի խնդիրն արդէն քուէարկված ու ընդունված լինէր, ինչպէս որ դա յայտնվեցաւ գահական ճառից. այս նոր պրօկուրօրի պարտականութիւնն է հսկել և հետախուզել մեղապարտներին ու չարագործներին: Ահա թէ ինչպէս են մտածում զանազան կուսակցութեան մարդիկ այս նոր քուէարկութեան վառութեան կամ լաւութեան մասին: Պահպանողականները կարծում են, որ մի այսպիսի նորութեան հարկաւորութիւն չը կար. իսկ նրանք, որոնք մինչև այժմ, օգուտ քաղելով օրէնքների երկմտութենից, հասցնում էին աջ ու ձախ իրանց արդարադատութեան քօղի տակ ծածկված անիրաւ հարուածները, ի հարկէ բնականաբար գտնում են, որ այսպիսի մի նոր դատաստանական կօնտրօլ բոլորովին հակառակ է անգլիական ազգային սաւանդութիւններին ու սովորութիւններին: Հարկաւ, հասկանալի է թէ այսպիսի մարդիկ ինչու են բողոքում. նոյնը չի պատահի և վաճառականների հետ, վաճառականները երբէք չեն բողոքի այդ նորութեան դէմ, որովհետև սրանով նրանք միջոց կունենան առանց աւերիչ ծախսերի արդարադատութեան հասնելու: Այս նոր օրէնքը ներգործութիւն կը ստանայ միայն 1880-ին, սրանով օրէնքի հեղինակները միջոց կունենան մշակել նոյն իսկ այս նոր կարգադրութեան վերաբերեալ այլ և մի քանի օրէնքներ: Նոր պրօկուրօրութեան պաշտօնատարը կը կրէ «Հասարակական հետախուզութիւնների վերատեսուչ» անունը, և տարեկան մինչև 50,000 ֆրանկ ռոճիկ կը ստանայ:

Բացի այն որ թագաւորական պրօկուրօրը կը հետախուզէ չարագործներին և կաշխատի արմատախիլ անել այդ չարիքը երկրից, մի և նոյն ժամանակ նրա վրա պարտականութիւն կայ հսկել և օրէնքների արդարութեամբ իրագործվելուն, հետևաբար և նա իրաւունք է ստանում պատժել այն իշխանութիւններին որոնք աշխատում են ի չարն գործածել իրանց հաւատացած իշխանութիւնը:

Սա մի շատ ուրախալի երևոյթ է տեսնել մի այսպիսի մարդասիրական բարձր գործ մի այնպիսի երկրում, ուր մենք շատ վաղուց էինք սպասում այդ քայլը:

Ճշմարիտ ցաւալի է, որ Անգլիայի պէս մի մեծ և առաջնակարգ պետութիւն այսպէս ուշ է մտածում այդպիսի մի կարևոր հարցի վրա, ինչպիսի է դատաստանական կօնտրօլը:

Անգլիայում դեռ գոյութիւն ունի պարտքի համար բանտարկելու օրէնքը, և նա փոխանակ այդ օրէնքը փոխելու, աշխատում է ուրիշ ճանապարհներով հասնել մի և նոյն նպատակին. բայց բաւական է այդ օրէնքը փոխել, և այն ժամանակ էլ հարկաւոր չէր լինի թագաւորական պրօկուրօր, որ կօնտրօլի տակ դնէր դատաստանական ներկայացուցիչների գործունէութիւնը, հետևապէս և պետական բիւդժէտը տարեկան կը խնայէր գոնէ 50,000 ֆրանկ, որ պէտք է նշանակվի հասարակական հետախուզութիւնների վերատեսչին. անշուշտ Անգլիայի պետական բիւդժէտի համար 50,000 ֆրանկ, դա մի մեծ գումար չէ, դա թերևս աւելի էլ անզգալ լինի պետական բիւդժէտի համար քան թէ երբ մի բաւականին հարստութեան տէր անհատ իր գրպանից մի գրօշ մսխէր, բայց և այնպէս մեծ պատասխանատուութիւն կայ բոլոր այն հասարակական գործիչների վրա, որոնց հասարակութիւնը հաւատում է իր գանձանակը, եթէ մէկը այնքան խելք չունէ, որ այդ կոպէկները շահաւէտութեամբ և անհրաժեշտ տեղը գործ դնի, գոնէ մեծ ազնուութիւն կը լինի այդպիսի անձի կողմից, հեռանալ հասարակական գործունէութեան ասպարէզից, կամ գոնէ թող նա գործէ մի ուրիշ մասնում, ուտեղ նա աւելի օգտակար կարող է համարվել:

Այժմ մի երկու խօսք էլ ասենք այն մարդոց մասին, որոնք պարտքերի համար ամիսներով շատ յաճախ և տարիներով անգամ փտում են խոնաւ բանտերի խորշերում:

Լինենք փոքր ինչ անշահասէր և փոքր ինչ էլ անաչառ կերպով դատենք այս օրէնքի բարբարոսական խստութեան մասին. միայն ի նկատի ունեցէք, որ ես չեմ խօսում չափազանցութիւնների մասին: Երևակայեցէք ձեզ մի աղքատ կամ մինչև անգամ միջին կարողութեան (նկատեցէք, որ ես հ ա ր ս տ ո ւ թ ե ա ն չեմ ասում, այդ երկու խօսքերի մէջ ես բաւականին մեծ զանազանութիւն եմ տեսնում) տէր անհատ, որ ընտանիքի հայր է, որ ծանրաբեռնված է մի ծերունի մօրով, թող մինչև անգամ նրա ծերունի հայրն էլ մեռած լինի. նա ունի մի վատառողջ կին, որի ֆիզիքական ոյժերը թոյլ չեն տալի մեծ նպաստ հասցնել ընտանիքին, բայց և այնպէս, նա ազնիւ, աշխատասէր տանտիկին է, նա աշխատում է որքան նրա ոյժերը նրան ներում են. այս համեստ ընտանիքը, բացի վերը յիշած անդամներից, շրջապատված են և մի 7—8 երեխաներով. մեր նկարագրած ընտանիքի հայրը առողջ, աշխոյժ ու քաջակազմ երիտասարդ է. նրա օրական աշխատանքը բոլորովին գոհացնում է ընտանիքին, ամբողջ ընտանիքը երջանիկ է: Նրանց խղճմտանքը մաքուր է, որովհետև նրանք իրանց սեփական աշխատանքով են ապրում. միայն երիտասարդ հայրը փոքր ինչ տխուր է, որովհետև բաւական ժամանակ է, որ նրա նազելի ամուսնու առողջութիւնը չէ վերականգնում, բայց այդ փոքրիկ ցաւն էլ յաճախ նա մոռանում է աշխատանքի կենդանարար գրաղմունքի մէջ:

Տեսարանը փոխվում է. հայրը մի օր գործից սովորական ժամին վերադառնալու ժամանակ սաստիկ անձրևի է բռնում. կարկտախառն անձրևը հիւսիսային սառը քամու ամենասուր անկիւնի տակ խփելով դժուարացնում էր ճանապարհորդ հօր զօրեղ, բայց աշխատանքից արդէն յոգնած քայլերը. ճանապարհին բաւական տարածութեամբ ոչինչ ապաստանարան չը կայ, մեր ճանապարհորդը ստիպված է անձրևի տակ անցնել բոլոր այդ տարածութիւնը, նա հասնում է տուն բոլորովին ուժից ընկած և թրջված. նրա առաջին խօսքը այն է լինում, որ նրա համար անկողին գցեն, նրա յոգնած անդամները կարօտ էին հանգստութեան: Նա պառկում է. րօպէ չանցած նա արդէն Մօրփէի բարերար գրկումն է....

Առաւօտը լուսանում է, ժամը արդէն 10-է, մեր գործաւորը դեռ պառկած է անկողնի մէջ. նրան արթնացնում են. նա խնդրում է, որ թոյլ տան նրան, որովհետև նա իրան վատ է զգում. նա հիւանդ է...

Բժիշկ է հարկաւոր, դեղ է հարկաւոր, խնամատարութիւն է հարկաւոր. ընտանիքին օրական հ ա ց է հարկաւոր—«հաց» հասկանում էք, հաց, որ իրաւունք է տալի մարդուն չը զրկվել իր սեփական իրաւունքից—վայելել բնութեան լոյս արևը. ընտանեկան կասսայում դրված է խնայած 5 արծաթը. երրորդ օրը այլևս ոչինչ չը կայ կասսայում. պէտք է ճարել. երիտասարդ կինը դիմում է իրանց մի հարևան կալուածատէրին, խնդրում է որ նա փոխարինաբար մի քիչ փող տայ մինչև որ նրա հիւանդ ամուսինը կառողջանայ. վէկսէլը բերում են, հիւանդի անունով ստորագրում են ի հարկէ որոշեալ տոկոսով. միայն Աստուած գիտէ թէ ինչ է այդ որոշեալ տոկոսը...

Անցնում են մի քանի ամիսներ, հիւանդը առողջանում է:

Նա այժմ շատ տխուր վիճակի մէջ է, նրա փոխարէն գործի մէջ արդէն ուրիշ մարդ են նշանակել, նա անգործ է. փող չունի. պարտքերը շատացել են, ամեն կողմից պարտք են պահանջում, և պատմում են, որ այդ պարտքերը տոկոսով են յետ պահանջում. ես չը գիտեմ թէ դա որքան ուղիղ է, բայց նա ազնիւ մարդ է, նա շատ կը ցանկանար մի անգամից տալ բոլոր այդ պարտքերը, բայց նա միջոց չունի այդ անելու. պարտատէրերից շատերը ազնիւ մարդիկ են. նրանք հասկանում են նրա վիճակը. նրանցից մի քանիսը մինչև անգամ աշխատում էլ են նրա համար մի գործ ճարել, որ նա հետզհետէ աշխատի թէ իր ընտանիքը կառավարի, և թէ փոքր առ փոքր պարտքերը վճարէ. բայց այդպէս չէ նրա պարտատէրերից մէկը, շահամոլութիւնը նրա մէջ բթացրել, քար է կտրեցրել ամեն մարդասիրական զգացմունքներ: Նա անդադար պահանջում է իր պարտքը, և տեսնելով որ բաւական ժամանակ է արդէն որ նա չէ կարողանում վճարել պարտքը, նա բողոքում է արդարադատութեան....

Ոստիկանութեան մարդիկ դատարանի վճռի համեմատ մտնում են խեղճ գործաւորի տունը, և այդ օր անդրդախոսութիւն է լինում այդ տեղ..

Այս դեռ բաւական չէ. խեղճ արհեստաւորը մատնվում է երկու ամիս բանտարկութեան....

Մնացածը ես թողնում եմ ընթերցողի երևակայութեանը, թէ ինչ կը պատահէր տանը անտէր մնացած թշուառ ընտանիքի հետ:

Միայն թոյլ տուէք ինձ ձեզ միայն մի հարց առաջարկել.—

Ի՞նչպէս էք գտնում այս տեսակ արդարադատութիւնը....

—Ես համաձայն եմ ձեր պատասխանի հետ:

Դարձեալ կրկնում ենք, ցաւալի է, որ Անգլիայի պէս մի նշանաւոր պետութիւն այսպէս ուշ է մտածում իր քաղաքացիների ցաւերի մասին:

Մ. Մ.

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՎԻԵՆՆԱ, 21 օգոստոսի (3 սեպտեմբերի:) Այսօր Չէրնօգօրիայի իշխան Նիկօղայոսը հասաւ այստեղ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 օգոստոսի: «Journal de st. Pétersbourg» լրագիրը հաղորդում է, որ հանգուցեալ գեներալ Լազարեվի փոխարէն նշանակված է գեներալ Տէր-Ղուկասօվ: «Прав. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Եւրէկ Մեծ Իշխան Կօնստանտին Նիկօլաեվիչ ուղևորվեց արտասահման:

ԲԵՐԼԻՆ, 22 օգոստոսի (4 սեպտեմբերի:) Այս առաւօտեան եօթ ժամին կայսր Վիլհէլմ իր պալատականների հետ միասին ուղևորվեցաւ Ալէքսանդրօվօ, որպէս զի տեսակցվի մեր Թագաւոր Կայսրի հետ:

Խմբագիր—հրատարակիչ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մամուլի տակից դուրս եկան և վաճառվում են Կենտրոնական Գրավաճառանոցում հետևեալ հայերէն գրքերը:

1. Մայրենի լեզու Ա. Տ. եօթներորդ տպագրութիւն, աշխատասիրութիւն Ն. Տէր-Ղևոնդեանի . . . . — 35 կ.
2. Բէքէր բիձու հանաքը, օպէրէտա մի գործողութեամբ, աշխ. Նախօ բոռնի, Թարգ. Ն. Ղալչեանցի . . . . — 15 կ.
3. Վօւյքի իմվէչէր, Ֆարս երեք պատկերով, հեղինակութիւն Տէր Գրիգորեանի . . . . — 50 կ.
4. Աշնանային երեկոյ, փոփոխել մէկ արարուածով Թարգ. Շահբուդաղեանց — 25 կ.

Մայրենի լեզուն գումարով գնողներին նշանաւոր զիջումն է լինում:

Նոյն տեղը վաճառվում է հանգ. Ստեփանոս Նազարեանցի վիմատիպ պատկերը պ. Շահզիզեանի հայերէն և ռուսերէն ուղերձով. իւրաքանչիւր օրինակի գինն է մէկ րուբլի: Վաճառումից գոյացած դրամը պիտի գործ դնուի հանգուցելու յիշատակին մէկ կիսարձան կանգնեցնելու: Յոյս ունենք որ մեր Թիֆլիսաբնակ և գաւառաբնակ ազգայինք չենք բաւականանալ լօկ և աժան ցոյցերով միայն կատարել հանգուցելու հոգեհանգիստը, այլ կշտապեն ձեռք բերել նորա կենդանագիրը, որով և կը նպաստեն մի համեստ յիշատակ կանգնեցնելու մեծ հրապարակախօսի անուանը: Այս գործի սկզբնաւորութիւնը պատկանում է Մոսկվայի հայոց եկեղեցու երեցփոխան պ. Մելքոն Գասպարեան Փանեանցին, որից ստացուած են այդ պատկերները:

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

վաճառվում են, 'ի մէջ այլոց, հետևեալ հայերէն գրքերը.	Ր.	Կ.
Օր. Տէր-Մարկոսեանց՝ Թււամազ Մեղու, պատկերազ.	—	40
Բժ. Տիգրանեան՝ Մարմնակազմական բառարան	1	—
Բժ. Բաբայեան՝ Ուսումնարանի առողջ. հարցեր	1	—
Սրուանձտեան՝ Թորոս Աղբար Մ. ա.	1	25
— Մանանայ	1	75
— Շուշան Շաւարշանայ	—	50
Խրիմեան՝ Հրաւիրակ Արարատեան	1	25
— Սիրաք և Սամուէլ	1	45
— Յիսուսի վերջին շաբաթը	—	70
— Մարգարիտ Արքայութեան	—	75
— Դրախտի ընտանիք	1	25
— Վանգոյժ	—	20
Պէշիքթաշլեան՝ Մատենագրութիւնք	2	75
Կոստանեանց՝ Մէթոդին վերայ	—	75
Դուրեան՝ Տաղք և թատերերգութիւնք	1	75
Ալթունեան՝ Տեղեկ. Հայոց գաղթականութեան	1	20
Ծերենց՝ Թորոս Լևոնի	1	—
Հալլաճեան՝ Նոր երգարան	—	75
Ջերազ՝ Գրական փորձեր	1	—
Ազգային դաստիարակութիւն	1	—
— Հայաստան և Իտալիա երկ. տիպ	—	60
— Թէ ի՞նչ շահեցանք Բերլ. վեհաժ.	—	40

Երևանեան հրապարակի վրա ԹԱՄԱՄՇԵՎԻ կարավանսարայի դէմուդէմը № 11. տան վերի յարկում վարձով տրվում է մէկ ԴԱՀԼԻՃ ծառայով, լաւ կարասիքով և առաւօտ-երեկո սամօվարով. դահլիճը մի բալկօն ունի իր առաջ: Գինն է ամսական 40 րուբլ: Բացի դահլիճը մի և նոյն տանը վարձով տրվում են նոյնպէս առանձին ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ կարասիքով ծառայով, սամօվարով և լուսաւորութենով. այդ սենեակները ամսական արժեն 25, 20 և 15 րուբլ: Այդ սենեակներում կարելի է նոյնպէս ընկերով բնակվել: Հարցնել մի և նոյն տան դրան առաջ միրգ ծախող ՅԱԿՈՎԲԻՆ:

Յունիսի 17-ին Արծրունու թատրօնում բարեգործական նպատակով տուած ներկայացումից գոյացաւ 294 ր. գումար. տոմսակներ ծախվեցաւ 226 ր. 70 կ., իսկ ընդհանուր մուտքի մնացած մասը, այսինքն 67 ր. 30 կ., զանազան անձերի զոհաբերութիւնն է կազմում: Ծախսերի բոլոր գումարը կազմում է 139 ր. զուտ գումար մնումէ 155 ր., որը յանձնվեցաւ պ. փուլինեանցին հասցնելու ըստ պատկանելոյն: Մեր սրբազան պարտաւորութիւնն ենք համարում՝ մեր անկեղծ շնորհակալութիւնը յայտնել այն անձանց, որոնք իրանց ներկայութեամբ պատուեցին մեր ներկայացումն:

«ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԹԵՐԹ» ԱՄՍԱԳՐԻ

Խմբագրութիւնից

«Մանկավարժական Թերթը» իւր երկրորդ տարուայ շրջանում հրատարակվելու է նոյն ուղղութեամբ և ծրագրով, ինչպէս որ առաջին շրջանում՝ հետևեալ պայմաններով:

1. Տարեկան կը լինի 10 գրքոյկ, իւրաքանչիւրը 6 թերթից (96 երես):

2. Տարեկան գինն է ամենայն տեղ 6 ռ.:

3. Մինչև սեպտեմբերի 10-ն բաժանորդագինը վճարող բաժանորդը կը ստանայ ձրի յունիս ամսի վերջին մի ընտիր հեղինակութիւն հայերէն լեզուով թարգմանութեամբ կամ ինքնուրոյն՝ ընթերցանութեան համար:

4. Եթէ բաժանորդաց թիւը հասնի մինչև 480-ի, այն ժամանակ խմբագրութիւնս իւր բաժանորդներին ձրի տալու է երկու գիրք:

5. Ուսուցիչները կարող են բաժանորդագինը վճարել երկու նուազ. առաջին երեք րուբլին յուլիսի սկզբին. միւս երեք րուբլին նոյեմբերի մինչև 6-ն: Վերջին նուազի բաժանորդագինը ուշանալիս «Թերթը» չի ուղարկվի նոյեմբերի գրքոյկից սկսած մինչև դրամը ստանալը:

6. Որ և իցէ գրքոյկի չը ստանալու մասին բողոք հարկաւոր է ուղարկել ուղղակի խմբագրութեանս հետևեալ №-ը ստանալուն պէս:

Բաժանորդ գրուիլ ցանկացողները կարող են դիմել խմբագրութեանս գրասենեակը, որ գտնվում է պ. Յ. Մարտիրոսեանի տպարանում, Օրբէլեան փողոցի վերայ, Ալէքսանդրեան պարտէզի մօտ:

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել հետևեալ հասցէով. Въ контору Редакціи Армянскаго Журнала „Педагогическій Листокъ".

Խմբագիր ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ:

Թիֆլիսի արհեստաւորների կլուբի գլխաւոր անդամների խորհուրդը նշանակել է սոյն Սան-Սուսի այգիում մի ընտանեկան երեկոյ, որի ժամանակ կը լինի երաժշտութիւն և Աբդուլ-բաղի տեղական սազանդարը: Հիւրերը ընդունվում են, բայց պէտք է նրանց անդամներից մէկը մտցնէ: Մուտքի համար տղամարդկերանցից ստացվում է 1 ր. 50 կ., իսկ կանանցից 50 կ.:

1—2

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ

և

Տարրական Ուսումնարան

Աշակերտների և աշակերտուհիների ընդունելութիւնը և քննութիւնները կը սկսվեն օգոստոսի 21-ին, իսկ ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 3-ին 1879 թ:

Մանկական Պարտէզում ընդունվում են երկու սեռի մանուկներ 4-ից մինչև 7 տարեկան հասակը, իսկ ուսումնարանում ընդունվում են 7-ից մինչև 14 տարեկան հասակը:

Ուսման ընթացքը այնպէս է յարմարեցրած, որ Ուսումնարանում թէ աղջիկ և թէ տղայ աւարտողները կարող են գիմնազիաների 1 և 2-րորդ դասատունները մտնել:

Սօլօլակի, Վելիամինօվսկայա փողոց, Իշխ. Ամատունու տուն, № 11.

Մարիամեան-Յովնանեան օրիորդաց ուսումնարանում ուսումը սկսվում է սեպտեմբերի 3-ին. աշակերտուհի ընդունելը արդէն սկսված է օգոստոսի 20-ից: Այս տարի բացվում է երրորդ դասատուն, որով ընդ ամէնը կը լինեն երեք դասատուն և չորս պատրաստական դասատուն:

Աննա Բողդանեան և Ստեփան Մովսէսեան Մելիքովները ցաւօք սրտի յայտնում են առաջինի ամուսնի, երկրորդի եղբօր իսկական քաղաքական խորհրդատու Դաւիդ Մոսէիչ Մելիքովի մահուան մասին խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին ներկայ գտնվել յուղարկաւորութեան հանդիսին, շաբաթ օգոստոսի 25-ին, առաւօտեան 9½ ժամին: Հանգուցեալին տանելու են Սերգիևսկայա փողոցի վրա գտնված Աբեսօլօմովի տանից Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին:

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 24 — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ — ԹԻՖԼԻՍ 1879

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Օգոստոսի 23-ին)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Օգոստոսի 23-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	7	98
Հին 84 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1480	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1240	—
Վիդրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	238	—
Երկրորդ 5% վիդրիշնի »	237	—
Մարսելի կուրսը 269—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	9	40
Վենայի կուրսը արժէ 121 գլ.	100	—
Դաւրեժի բարաթը	4	80
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	310	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	—	—
Շաքարը բրօցկու	7	05
» միւս տեսակը	6	95
» չաքար աւազը	5	60
» տրանզիտը	5	10
» մաքուր վճառած	10	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից	8	—
Միւս տեսակը հին սերմից	7	40
Բուրդը Թուշի	7	50
» Թարաքամի	4	—
Ալիւրը Շորագալու	2	20
» Երևանի	—	—
Գարին	1	40
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	12	40
Մետաքսը Նուխվայ	180	—
Կախեթունը	100	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	50	—
Ֆրիզոնը (լասը) Ագուլեաց	60	—
Կօֆէն մօկօի	26	—
« լիւանի	22	—
« Մանտինիյօն	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	1	
Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդականների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կօպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30—50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան, Բժշկապետ Անանով:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Միխաիլօվօ (խուռն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպէ:

	առաւօտ:	երեկոյեան.
Թիֆլիսից	9. 21	5. 18
Գօրր	11. 58	9. 43
Միխաիլօվօ	1. 29	11. 59
Բիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	
	առաւօտ:	
Փօթիից	9. 13	
Բիօն	12. 13	
Միխայլօվօ	5. 39	1. 37
Գօրի	7. 5	4. 8
Թիֆլիս	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գօրի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3. 92	2. 18
Բիօն	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փոստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փոստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր: Նուխու տրակտից չորեքշաբթի և կիրակի: Բելիկլիւչի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կօպ.
Բաց նամակ արժէ	2
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	7
Ամերիկա	7
Պարսկաստան	7
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտեան 8-ից մինչև 10 ժամը:

Երկուշաբթի. Լիսիցեվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւնների:

Երեքշաբթի. Վերմիշեվ ներքին հ., Բէյխ աչքի հ., Ժուրավլեվ կաշու և վեներական հ., Բաբօվ կրծքի և ներքին հ., Բախուտօվ մանկաբարձական, կանանց և մանկական հ.:

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ ներքին հ., Բաբաեվ ջղային և հոգեկան հ.:

Հինգշաբթի. Վերմիշեվ ներքին հ., Ժուրավլեվ կաշու և, վեներական հ.:

Ուրբաթ. Լիսիցեվ ներքին հ., Բաբօվ կրծքային և ներքին հ., Բաբաեվ հոգեկան հ., Բախուտօվ մանկաբարձական, կանանց և մանկական հ.:

Շաբաթ. Վերմիշեվ ներքին հ., Բէյխ աչքի հ., Ժուրավլեվ կաշու և վեներական հ.:

Օբրէխտ, ատամի հ., ընդունում է իր տանը ամեն ժամանակ խեղճ հիւանդներին Բժշկանոցի տոմսակով:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ԳԱՆՁԱԿ. Ֆ. Ձեր վերջին նամակը բոլորովին հետաքրքիր չէ: Նրանից մի լուր անգամ չը կարողացանք քաղել:

—ԲԱԳՈՒ. Կ. Ն. Խ. Կը ցանկանայինք ձեզ օգնել, բայց մենք պօլիցիական ոյժ չունենք: Կարծում էք խմբագրութիւնը ամե՞ն բան կարող է անել:

—ՋԱԼԱԼ-ՕՂԼԻ. Ս. Վ. Դուք խնդրել էիք, որ ձեր համարները ձեզ Թիֆլիս հասցնենք, իսկ Ջալալ-Օղլի գնալու ժամանակ մեզ ոչինչ չէք գրել: Ի՞նչպէս պէտք է իմանայինք, որ դուք տեղափոխվեցաք:

—ԲԱԳՈՒ. Գ...եան. Այդպիսի երազներ դեռ շատ կը տեսնէք, մինչև կարելի կը լինի նրանց տպել: Գցեցինք զամբիւղը:

Дозволено Цензурою 23 Августа 1879 г. Тифлисъ — Տպարան Ա. Ա. Միխելսոնի — Типографія А. А. Михельсона